

Inese Runce

LATGALES TERITORIĀLĀ IDENTITĀTE GLOKALIZĀCIJAS UN GLOBALIZĀCIJAS KRUSTCEĻOS

Raksts atspoguļo Latgales teritoriālās identitātes veidošanas un konstruēšanas procesus globalizācijas un glocalizācijas procesu ietekmē pēdējo 20 gadu laikā. Autore piedāvā īsu ieskatu globalizācijas un glocalizācijas procesu krustpunktos un nacionālo valstu idejas vājināšanās tendencēs mūsdienu pasaulē. Latgales teritoriālās identitātes veidošanās izaicinājumi tiek aplūkoti atsevišķos posmos pēdējo divdesmit gadu laikā un augšminēto pasaules sociālpolitisko procesu (globalizācija, glocalizācija, nacionālā valsts un ekonomiskā krīze, jaunas nacionālās identitātes konstruēšana) šķērsgrizumā.

THE TERRITORIAL IDENTITY OF LATGALE IN THE CROSSROADS OF GLOBALIZATION AND GLOCALIZATION

The aim of this paper is to analyze the processes of formation of Latgale's territorial identity during the age of globalization in the last 20 years. Research was carried out using the latest data of qualitative research of the Institute of Philosophy and Sociology of University of Latvia (the thematic research of Latvian Science Council's project "Political development of the nation's self-confidence after restoration of Latvian independence: Trends and Factors," head of project: Inese Runce, 2009-2012) and the latest theoretical insights of territorial identity construction processes under the impact of globalization and glocalization.

On the basis of analysis of the socio-political processes and the experience of other countries, it must be emphasised that the placemaking is an important political process, not only at national but also at sub-regional level. Regional authorities should be able to offer a specific political vision, not only to the national power authorities, but also to the main bearers of regional identity - the people in regions.

As it is shown by the recent studies, during the past 20 years in Latvia, the regional identity manifests itself only in Latgale where it is alive and vibrant, and the care and preservation and making of identity comes directly from the very bearers of this identity. Regional authorities, in collaboration with local NGOs, experts on culture, etc. must also contribute to the internal integration of the region, where each municipality and each form of local identity has its own recognized place and function, creating diverse forms of sustainable regional communities and regional identities. Regional identity is not exclusive and is able to unite different religious, ethnic, linguistic groups in a single whole entity.

Over the past twenty years the process of formation of Latgale regional identity can be divided into three stages:

- 1. 90s of 20th century – the stage of denial of regional identity. In this decade the preservation and construction of Latgale regional identity is carried out only by few individuals or interest groups: writers, researchers, artists, local intellectuals who are mainly based in the circles of local intellectuals at Rezekne University College, as well as indirectly Latgale Research Institute of Daugavpils University;*
- 2. The first decade of 2000s - a gradual increase of awareness of regional identity. During the period this has been a gradual growth of awareness of regional identity and its*

development process. "Latgale radio", Latgalian music groups are being launched, also the extensive scientific and political debate on the status of Latgale language started, socio-linguistic research projects initiated and a new non-governmental organizations established, the first portals in Latgalian as well the new initiative of regional municipalities are being launched;

3. *2010 to 2013 - analyzing the last three years of political and intellectual life trends, it can be argued that a qualitatively new stage in the recognition of regional identity and its construction process has been created: current political debate before and after the elections of 11th Saeima and the language referendum, discussions on the role of Latgalian as regional language, the National Development plan (NDP), development of the structural budget plans. However, it is clear that those spring sprouts must be protected, due to the fact that the strong centralizing tendencies in the Latvian political culture still exist.*

Pētījuma mērķis ir analizēt Latgales teritoriālās identitātes veidošanās procesus globalizācijas un glocalizācijas procesu ietekmē pēdējos divdesmit gados. Raksts ir tapis, izmantojot jaunākos Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta kvalitatīvos pētījumus (LZP tematiskais pētījumu projekts „Politiskās nācijas pašapziņas veidošanās pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas: tendences un faktori”, 2009.–2012., projekta vadītāja – Inese Runce) un teorētiskās atziņas par teritoriālās identitātes konstuēšanas procesiem globalizācijas un glocalizācijas procesu ietekmē.

Mūsdienu Eiropā, ņemot vērā tehnoloģiju attīstību un strauju paralēlās digitālās telpas veidošanos un tīklošanos, federalizācijas idejas attīstību, globalizācijas procesu pieaugumu, kā arī ekonomiskās krīzes radītās sekas, ir redzamas nepārprotamas nacionālās valsts idejas vājināšanās tendences. Globalizācijas tendences modernajā pasaulē ir veicinājušas interesi par reģionālajām kultūrām, radot un aizsākot pretēju sociopolitisku, kultūras un intelektuālo tendenci – glocalizāciju. Globalizācijas un glocalizācijas procesi ir nesaraunami saistīti. Kā atbildi uz kultūras globalizācijas izaicinājumiem sabiedrības un kopienas nereti izvēlas glocalizāciju, un tieši glocalizācija ir visbiežāk sastopamā atbilde uz jebkura veida politiskajiem un ekonomiskajiem izaicinājumiem un sabiedrības sociālo transformāciju. (Ho Kin Tong & Lin Hong Cheung 2011: 56–68)

Kultūras un valodu ziņā atšķirīgas teritorijas Eiropā un arī pārējā pasaulē ir pastāvējušas ilgi pirms nacionālo valstu veidojumiem. Modernās nacionālās valsts modelis ir apmēram 500 gadus sens, bet jēdziens *nācija* ir vēl jaunāks, tas radies Eiropā pēc Franču revolūcijas 18. gs. beigās. (Kaplan, Herb 1999: 3)

Jaunā gadu tūkstoša sākumā globalizācijas procesi ir dramatiski palielinājuši vajadzību pēc sociālajiem tīkliem, taču līdz ar sabiedrības individualizāciju sociālie tīkli ir mainījuši arī cilvēka sociālo identitāti. Mazās tradicionālās kopienas (organizācijas, draudzes, darba kolektīvi u. c.), kas ar daudzām saitēm vienoja indivīdus gadsimtiem ilgi, pamazām zaudē savu nozīmi vai arī pazūd. Mūsdienās indivīdus šīs kopienas vēl spēj vienot, taču tās kļūst atšķeltas viena no otras, jo cilvēki nemitīgi izvēlas, ar ko ir vērts komunicēt. Saites, kas vieno šīs jaunās digitālās indivīd-centrētās kopienas, ir daudz vājākas un ātrāk nomaināmas nekā tradicionālās. Šādā situācijā stabilās kolektīvās kopienas ir sadalījušas vairākās viegli transformējamās, īslaicīgajās un individuālajās kopienās. (Terlow 2009: 454)

Īpašs spilgti nacionālo valstu krīzes ideja ir manāma federālo Eiropas valstu iekšpolitiskajos procesos, kā, piemēram, Skotijā, Basku zemē un Katalonijā. Savukārt nacionālo valstu reģionos ir manāms spēcīgs teritoriālās identitātes pašapziņas pieaugums Dienvidigaunijā (setu un viru), Somijā (Lapzeme, Ālandu salas), Zviedrijā (Skone, Gotlande

u. c.), līdzīga veida procesi ir vērojami arī Latgalē. Teritoriālās identitātes nozīmes pieaugums politiskajās un intelektuālajās diskusijās visai bieži tiek saistīts ar globalizāciju un nācības – valsts lomas mazināšanos, taču tie paši procesi, kas padara reģionālo identitāti svarīgu, spēj to arī graut, īpaši tajās valstīs, kur šī forma ir bijusi visai vāja. (Terlow 2009: 452)

Pēdējo 20 gadu laikā, ģeometriskā progresijā pieaugot globalizācijas tendencēm, tikpat strauji ir pieaugusi interese par reģionālajām un lokālajām kultūrām, kā arī šo teritoriju iekšējā vitalitāte. Reģionālajai identitātei nacionālā valstī ir raksturīga noteikta teritorija, tai var būt atšķirīga valoda vai valodas dialekts, reliģija vai konfesionalitāte, sociālās pazīmes vai administratīvā tradīcija, kā arī kopējas problēmas.

Jēdziens “glokalizācija” parādījās 20. gs. 80. gadu beigās Japānā biznesa vidē kā pretmets globalizācijas procesam, uzsverot vietējās biznesa vides īpatnības un specifiku. Glokalizācijas koncepts strauji izplatījās visā pasaulē un tika izmantots kultūrā, zinātnē, medijos, izglītībā, kā arī reģionālistikā un teritoriālo identitāšu pētniecības procesā, kļūstot par savdabīgu, bet ļoti iedarbīgu intelektuālo un emocionālo līdzekli atvešinātības procesa pārvarēšanā, revitalizējot un aktualizējot reģionālo un lokālo kultūru eksistenci. Socioloģijā jēdziens „glokalizācija” tiek aprobēts un zinātniski plaši pielietots jau 20. gs. 90. gadu sākumā.

Paradoksāli, bet globalizācijas un glokalizācijas procesi ir nesaraucjami saistīti. Britu sociologs Antonijs Gidenss uzskata, ka glokalizācija ir kultūras identitāšu atdzimšanas iemesls dažādās pasaules malās. (Giddens 2000: 31) Lokālais tiek veidots kā dominējošo sociālo procesu pretstats un emocionāla atbilde visam globālajam. (Khondker 2004: 5)

Glokalizācijai un globalizācijai ir četri tieši saskares punkti:

1. Dažādība ir sociālās dzīves esence.
2. Globalizācija nespēj dzēst visas atšķirības.
3. Vēstures un kultūras autonomija konkrētai grupai, sabiedrībai, kopienai vai nācijai nodrošina unikalitātes sajūtu.
4. Glokalizācija ir atbrīvošanās no bailēm, ka globalizācija ir kā paisuma vilnis, kas aizslauka visas atšķirības. (Khondker 2004: 5)

Teritoriālajai identitātei piemīt jēgpilna nozīme, kas ir sociāli konstruēta, bet nav statiska, gluži kā cilvēki, kam piemīt daudzveidīgas identitāšu formas. 20. gs. 70. gados ģeogrāfijas zinātnes humānistu skolas sekotāji uzsāka intelektuālas debates par svarīgu fenomenoloģisku jautājumu: kā cilvēki rada jēgpilnu pasauli un dzīvi? Šīs skolas pārstāvji postulēja, ka pastāv universāla un cilvēciska vajadzība – asociēt sevi ar konkrētu *vietu* jeb teritoriju. Kā vissvarīgākā un cilvēka eksistencei visnepieciešamākā vieta tika atzīta „mājas” *vieta*. Attiecības starp cilvēkiem un *vietu* vienmēr ir dialektiskas. Teritorija parasti ir cilvēku konstruēta, un tai ir piešķirtas daudzveidīgas nozīmes un identitāšu formas. *Vietas* veido cilvēkus un viņu raksturus, līdz ar to var droši apgalvot, ka teritoriālā identitāte var tikt uztverta kā interaktīvs sadarbības rezultāts starp *vietu* un individuālās un kolektīvās esības formu daudzveidību, kas ietver sevī neizdzēšamu piederības sajūtu. Šis process pierāda, ka teritoriālā identitāte ir tēlaini veidota un nosaka to, kas mēs esam. (Torkington 2012: 75–76)

Līdz ar globalizācijas un glokalizācijas procesu pieaugumu pasaulē un jaunu reģionālās identitātes pastāvēšanas izaicinājumu parādīšanos sociologi ir uzsvēruši nepieciešamību konstruēt *vietas* piederības sajūtu. *Vietas* konstruēšanas (*place-making*) prakses, ieskaitot semiotiskās un materiālās, ir dziļi saistītas ar kultūras identitātes glokalizācijas projektu. (Torkington 2012: 72)

Latvijas valsts neatkarības atgūšana 1991. gadā sakrita ar jauno politisko, ekonomisko un kultūras situāciju pasaulē globalizācijas un glokalizācijas apstākļos. Neatkarību ieguvušajai Latvijas valstij un sabiedrībai bija ne tikai jārada jauna ekonomiskā sistēma un jauna nacionālā identitāte, bet arī jāspēj rast atbilde uz šo paralēlo procesu izaicinājumiem.

Rietumeiropā un Austrumeiropā pastāv zināmas atšķirības un pieeja politiskajā attieksmē teritoriālajām identitātēm un *vietas* konstruēšanai. Rietumeiropā demokrātijas sistēmai ir dziļākas tradīcijas un stabilākas saknes, gadu desmitos ir izveidojies balanss un dialogs starp varu un tautu, starp institūcijām, politiku un ekonomiku, centru un perifēriju. Taču reģionālo identitāti pēdējā laikā ir vājinājusi nacionālo valstu krīze.

Austrumeiropā pēc aukstā kara beigām un komunisma sistēmas sabrukuma bija jārada jauna nacionālā identitāte, kas izrādījās pietiekami ilgs un sāpīgs process, jo nacionālais šķīta ir tas, kas jāsargā, par ko jācīnās, un ne tikai pret dinastiālām valstu varām, bet arī pret pašu pilsoņu vienaldzīgo attieksmi, kuru radīja nacionālais pašapziņas trūkums. (Batt, Wolczuk 2002: 1)

Centrālajā un Austrumeiropā, kur nacionālās identitātes bija konstruētas smagās cīņās un par kurām 19.–20. gs. vēsturisko notikumu gaitā bija nemiēģi jācīnās, valstiskās robežas bija visjūtīgākais jautājums un nestabilākais faktors. Visām jaunajām neatkarību ieguvušajām valstīm bija jācīnās ne tikai par iekšējo un ārējo robežu konsolidāciju un jaunu kaimiņattiecību veidošanu, bet arī par reģionālo un etnisko kopienu integrāciju vienā politiskā struktūrā, kā arī nereti jaunajās nacionālās identitātes konstrukcijās post-padomju sabiedrību intelektuāli un politiķi atgriezās padomju vai pirms kara politisko un ideoloģisko konstrukciju sliedēs. Kā piemēru var minēt Latvijas un Igaunijas valstu autoritāro režīmu prakses attiecībā uz reģionālajām identitātēm: viru, setu un latgaliešu. Prakse pierādīja, ka pārejas posmā 20. gs. 90. gados šīs valstis un to sabiedrības cīnījās ar vēsturisko atmiņu rēģiem, un reģionālā politika, kas tobrīd tika veidota, tika konstruēta uz teritoriālo zaudējumu un ieguvumu vēsturiskās pieredzes bāzes. (Batt, Wolczuk 2002: 1)

Pēdējos 20 gadus teritoriālās identitātes veidošanās un *vietas* konstruēšanas procesu var iedalīt trijos posmos:

1. 20. gs. 90. gadi – reģionālās identitātes noliegšanas posms. Šajā desmitgadē par latgaliešu identitātes saglabāšanu un attīstību cīnās tikai atsevišķi indivīdi vai interešu grupas: literāti, novadpētnieki, mākslinieki, vietējā inteliģence un intelektuāļi, kas galvenokārt tiešā vai pastarpinātā veidā bāzējās Rēzeknes Augstskolas paspārnē un humanitāro zinātņu inteliģences lokā, kā arī pastarpināti Daugavpils Universitātes Latgales Pētniecības institūtā. Ja DU Latgales Pētniecības institūts norobežojās ar pētniecību, tad RA Humanitārajā fakultātē – jaunās paaudzes izglītošanu un latgaliskās kultūras un valodas aktualizāciju. Šo cīņu par saglabāšanu varētu pat nosaukt par savdabīgu intelektuālo un zinātnisko pagrīdi un opozīciju: bez politiskā vai finansiālā atbalsta. Rēzeknes Augstskolas asociētā profesore un zinātņu prorektore Ilga Šuplinska, raksturojot šo posmu un tā ietekmi uz mūsdienām, secina: „Latgales lauki ir tukši. 90. gados bija pilni cilvēkiem, tagad – tukši. Te nav sajūtas, ka esi piederīgs šai valstij...” (Alberte 2012: 12)

2. 2000. gada pirmā desmitgade – pakāpenisks reģionālās apziņas pieauguma posms un *vietas* konstruēšanas procesa aktīvs sākums. Šajā laikposmā ir vērojams pakāpenisks reģionālās apziņas un identitātes pieauguma un attīstības process. Šajā desmitgadē tiek dibināta „Latgales radio” (2005. gads), izveidotas latgaliski muzicējošas grupas (*Borowa MC* u.c.), gan Latgalē, gan Rīgā tiek organizētas plašas zinātniskas un politiskas diskusijas par latgaliešu valodas statusu un reģionālo identitāti, uzsākti sociolingvistiskas pētījumu projekti, dibinātas jaunas nevalstiskās organizācijas, parādās pirmie interneta portāli latgaliešu valodā, uzsāktas jaunas vietējo pašvaldību iniciatīvas. Šo posmu noteikti varētu raksturot kā savdabīgu 21. gs. sākuma latgaliskās kultūras atdzimšanas posmu, kura priekšgalā bija vietējās latgaliešu inteliģences pārstāvji, kas neatlaidīgi cīnījās par reģionālās identitātes saglabāšanu.

3. 2010.–2013. gads. Analizējot pēdējo pāris gadu politiskās un intelektuālās dzīves tendences, var apgalvot, ka ir vērojams kvalitatīvi jauns posms reģionālās identitātes

atzīšanas un konstruēšanas procesā: Latvijā norit aktuālas politiskās diskusijas pirms un pēc 11. Saeimas vēlēšanām un valodas referenduma, diskusijas par latgaliešu valodas kā reģionālās valodas nozīmi, Nacionālā Attīstības Plāna izstrāde, jauno Eiropas struktūrfondu budžeta plānojumi.

Balstoties uz sociālpolitisko procesu analīzi un citu valstu pieredzi, ir jāuzsver, ka *vietas* konstruēšana ir politiski svarīgs process ne tikai nacionālajā, bet arī iekšreģionālajā līmenī. Reģionālajām varas institūcijām ir jāspēj piedāvāt konkrēts politiskais redzējums ne tikai nacionālajām varas autoritātēm, bet arī pašiem šīs teritoriālās identitātes nesējiem – vietējiem iedzīvotājiem. Kā redzams jaunākajos pētījumos, kas pēdējos gados tapuši Latvijā, reģionālā identitāte mūsdienu Latvijas sabiedrībā manifestējas tikai Latgales teritorijā, turklāt tā ir dzīva un vitāla, un šīs identitātes saglabāšanas un konstruēšanas ideja nāk no pašiem šīs identitātes nesējiem. Reģionālās varas institūcijām sadarbībā ar vietējām nevalstiskajām organizācijām, kultūras ekspertiem u.c. ir jāveicina arī iekšējā reģiona integrācija, kur katram pagastam un katrai lokālai identitātei ir sava atzīta vieta un funkcija, veidojot daudzveidīgu reģionālo identitāšu formu un ilgtspējīgu reģionālo kopienu, kas nav ekskluzīva un kas spēj vienot dažādu reliģisko, etnisko un lingvistisko grupu pārstāvjus vienā veselā.

LITERATŪRA

- Alberte, Ieva (2012). Nav tikai dziedoši mērkaķi. Intervija ar Ilgu Šuplinsku. *IR*, 32(122), 9.–15. augusts.
- Batt Judy & Wolczuk Kataryna (2002). *Region, State and Identity in Central and Eastern Europe*. London: Frank Cass Publishers
- Giddens, Anthony (2000). *Runaway World*. New York: Routledge.
- Ho Kin Tong & Lin Hong Cheung (2011). Cultural identity and language: a proposed framework for cultural globalisation and glocalisation. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. Volume 32, Issue 1. Taylor and Francis Online. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01434632.2010.527344#>. UZAGULV0yHA (accessed May 7, 2013)
- Kaplan David & Herb Guntram (1999). Introduction: A Question of Identity// *Nested identities. Nationalism, territory and scale*. Oxford: Rowman&Littlefield
- Khondker, H.H. (2004). Glocalization as Globalization: Evolution of a Sociological Concept. *Bangladesh e-Journal of Sociology*. Vol. 1. No. 2. July, http://mukto-mona.net/Articles/habibul_haque/Globalization.pdf (accessed May 7, 2013)
- Terlouw, Kees (2009). Rescaling Regional Identities: Communicating Thick and Thin Regional Identities. *Studies In Ethnicities & Nationalism* 9, No. 3, *Academia Search Complete*, EBSCOhost (accessed May 7, 2013), 452–462.
- Torkington, Kate (2012). Locating lifestyle migrants in the linguistic landscape. *Mobilities*. Vol. 7, No. 1, Routledge, 71–92.